অধ্যায় ৭ ঃ প্রভাৱ গোষ্ঠী

অধ্যায় গাঁথনি

৭.১ উদ্দেশ্য
৭.২ পৰিচয়
৭.৩ প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ অর্থ আৰু সংজ্ঞা
৭.৪ প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ বৈশিষ্ট্য
৭.৫ প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ প্রকাৰ
৭.৬ প্রভাৱ গোষ্ঠী আৰু স্বার্থজড়িত গোষ্ঠীৰ মাজৰ প্রভেদ
৭.৬.১ প্রভাৱ গোষ্ঠী আৰু ৰাজনৈতিক দলৰ মাজৰ প্রভেদ
৭.৭ ভাৰতৰ প্রভাৱ গোষ্ঠী
৭.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৭.৯ অধিক জানিবলৈ
৭.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৭.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

৭.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ অর্থ বুজাব পাৰিব
- প্রভাৱ গোষ্ঠী আৰু ৰাজনৈতিক দলৰ মাজৰ প্রভেদ বিচাৰি উলিয়াব পাৰিব
- ভাৰতৰ প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ বৈশিষ্ট্য আৰু ভূমিকা বহলাই ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

৭.২ পৰিচয়

প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ প্রশাসনীয় প্রণালী এটাৰ গুৰুত্বপূর্ণ অংশত পৰিণত হৈছে। প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ হ'ল একাধিক স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী আৰু অন্য প্রভাৱশালী দল-সংগঠনৰ সন্থা। এই প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে নিজ নিজ সদস্য গোটবোৰৰ স্বার্থৰ পোষকতা কৰে। এনে স্বার্থ ৰক্ষা কৰিবলৈ গোষ্ঠীবোৰে চৰকাৰৰ ওপৰত প্রত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষ দুয়ো ধৰণে সকলো প্রকাৰৰ চাপৰ সৃষ্টি কৰে। প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ ৰাজনৈতিক দলতকৈ পৃথক। এটা ৰাজনৈতিক দলৰ বিশাল জাতীয় ভিত্তি থাকে। ৰাজনৈতিক দলবোৰে প্রকাশ্যে নিজৰ কাম-কাজ আগবঢ়াই নিয়ে। কোনো প্রশাসন ব্যৱস্থাই ৰাজনৈতিক দলবোৰৰ মতামত তথ্য দৃষ্টিভংগী বিবেচনা কৰি নোচোৱাকৈ ফলপ্রসূভাৱে নিজ কার্য সম্পাদন কৰিব নোৱাৰে। সেই দিশেৰে চাবলৈ গলে ৰাজনৈতিক দলবোৰে নিজৰ কর্মসূচীৰ সৈতে জড়িত নীতিবোৰ জনসাধাৰণৰ আগত সদৰি কৰে আৰু সেইবোৰৰ কার্যৰূপায়ণত

ৰাজহুৱা সমৰ্থন বিচাৰে। কিন্তু প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে নিজৰ কাম-কাজ মুকলিকৈ আগবঢ়াই নিনিয়ে। গোপনীয়তাৰ পৰ্দাৰে প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ কাম- কাজ জনচক্ষুৰ পৰা আঁতৰাই ৰখা হয়। প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে একোটা সুস্থিৰকাৰী ব্যৱস্থা গঢ়ি তোলাৰ লগতে সাংগঠনিক ভাৰসাম্যতাৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদানৰ ভূমিকা পালন কৰে। অৰ্থাৎ, প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে শাসন ব্যৱস্থা তদাৰককাৰী প্ৰকাৰ্য সম্পাদন কৰে। স্বাভাৱিকভাৱেই দেশৰ সাধাৰণ নাগৰিক এই প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কে অজ্ঞ। কিন্তু দেশৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ প্ৰক্ৰিয়াত এই প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ প্ৰভাৱ অতি গভীৰ। এই অধ্যায়টিত প্ৰভাৱ গোষ্ঠী সম্পৰ্কে বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল।

৭.৩ প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ অৰ্থ আৰু সংজ্ঞা

প্ৰভাৱ গোষ্ঠী হ'ল একোটা সংগঠিত সামাজিক গোট। এনে গোটৰ সদস্যসকলে উমৈহতীয়া মনোভাৱ, বিশ্বাস অথবা স্বাৰ্থ প্ৰকট কৰে। এনে মনোভাৱ অথবা স্বাৰ্থৰ সহায়ত প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে ৰাজহুৱা নীতিবোৰক প্ৰভাৱিত কৰাৰ চেষ্টা চলায়। এনে গোষ্ঠীবোৰে কিন্তু চৰকাৰৰ হৈ কোনোধৰণৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ নকৰে। এই আনুষ্ঠানিক সংজ্ঞাটোৰ পৰা আমি প্ৰভাৱ গোষ্ঠী কি আৰু এনে গোষ্ঠীবোৰৰ কোনবোৰ বৈশিষ্ট্য নাই সেয়া গম পালোঁ। এখন সমাজত ৰাজনীতিৰ দিশেৰে গুৰুত্বপূৰ্ণ বহুতো গোট থাকিব পাৰে। এনে গোটবোৰৰ মাজত বহুতো বিমূৰ্ত সংগঠনো থাকিব পাৰে যিবোৰৰ সদস্যসকলে প্ৰায়েই নিজে কি সেয়া বিচাৰি উলিয়াব নোৱাৰে। ইয়াৰ কেইটামান উদাহৰণ হ'ল- বৃটিছ ৰাজনীতিৰ ভিতৰু (pro-changers) আৰু 'পৰিৱৰ্তনবিৰোধী' (no-changers) সকল। কিন্তু এই গোটবোৰক প্ৰভাৱ গোষ্ঠী বুলি ক'ব নোৱাৰি। কাৰণ, এনে গোটবোৰত সুনিৰ্দিষ্ট আনুষ্ঠানিক সংগঠনৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ দেখা পোৱা নাযায়। একেদৰে, ৰাষ্ট্ৰ নামৰ সংগঠনটোৰ সৈতে নিচেই সীমিত সম্পৰ্ক থকা দলবোৰকো প্ৰ ভাৱ গোষ্ঠী বুলি ক'ব নোৱাৰি। এনে বহুতো দলো নিঃসন্দেহে আছে যিবোৰ ন্যায়সংগতভাৱে সংগঠিত। কিন্তু এনে গোটবোৰৰ সংৰচনাই ইয়াৰ প্ৰকৃত সদস্যসকলক চিনাক্ত কৰাৰ সময়ত জটিলতাৰ সৃষ্টি কৰে। এনে গোটবোৰকো প্ৰভাৱ গোষ্ঠী বুলি ক'ব পৰা নাযায়।

প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰক স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী (interest group) বুলিও জনা যায়। এনে গোষ্ঠীবোৰে 'ল'বিং' (lobbying) প্ৰক্ৰিয়াৰ সহায়ত নিজ নিজ ৰাজনৈতিক অভিসন্ধি পূৰণৰ চেষ্টা কৰে। 'ল'বিং' হ'ল এনে এক প্ৰক্ৰিয়া যিটোৰ জৰিয়তে ব্যক্তি অথবা দলৰ সদস্যই চৰকাৰৰ সিদ্ধান্তক প্ৰভাৱিত কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে উচ্চপদস্থ ৰাজহুৱা সেৱা বিষয়াসকলৰ সৈতে যোগাযোগ কৰে। তেওঁলোকে নিজ স্বাৰ্থৰ পোষকতা কৰা পতিয়ন নিয়াব পৰা লিখিত সাহিত্যও বিতৰণ কৰে। প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে নিজৰ ৰাজনৈতিক উদ্দেশ্য সিদ্ধিৰ বাবে প্ৰয়োজন হোৱা গণ-সমৰ্থন আহৰণৰ অৰ্থে তৃণমূল পৰ্যায়ত ৰাজহুৱা অভিযানো চলায়। প্ৰকাৰ্যবাদীসকলৰ মতে এই গোষ্ঠীবোৰে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ প্ৰক্ৰিয়াত এক গঠনমূলক ভূমিকা পালন কৰে। তেওঁলোকে এক শৃংখলাৰদ্ধ ৰাজনৈতিক অংশগ্ৰহণৰ বাবে সুচল ভেটি গঢ়ি তোলে। আনহাতে, সংঘাতত্ত্ববিদসকলে

যুক্তি দর্শায় যে এনে প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ মাজৰ কিছুমান অনুষ্ঠান-প্রতিষ্ঠানে সমাজৰ দুখীয়া তথা সা-সুবিধাৰ পৰা বঞ্চিত শ্রেণীটোৰ হকে কাম কৰে যদিও অধিকাংশ প্রভাৱ গোষ্ঠীয়েই বাণিজ্যি জগতৰ নেতা, বহুজাতিক কোম্পানীৰ ল'বী, চহকী বৃত্তিজীৱী আৰু ৰাজনৈতিক নেতাৰ ন্যস্তস্বার্থকহে প্রতিনিধিত্ব কৰে। সংঘাতত্ত্ববিদসকলে ইয়াকো ক'ব খোজে যে প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ শক্তিশালী ল'বীবোৰে ৰাজনীতিত অংশগ্রহণ কৰিবলৈ নাগৰিকে চলোৱা ব্যক্তিগত প্রচেষ্টাক বাধা প্রদান কৰে। একনায়কত্ববাদী শাসন ব্যৱস্থাততকৈ গণতান্ত্রিক শাসন ব্যৱস্থাত প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে অধিক শক্তিশালী ৰূপত নিজৰ মতামত দাঙি ধৰাৰ সুযোগ পায়।

"আই. চি.আই. (ICI) আৰু চিটি অব্ মানছেষ্টাৰ ন্যায়িক দিশেৰে দুটা সংগঠিত গোট। দুয়োটা গোটকেই নিশ্চিভাৱে চৰকাৰক প্রভাৱিত কৰিব পৰা অভিকৰণ বুলিব পাৰি। কিন্তু আনুষ্ঠানিক আৰু অনানুষ্ঠানিক সংগঠনৰ মাজৰ ব্যৱধান ইমানেই বেছি যে যদি আমি সেয়া বুজিবলৈ যাওঁ তেন্তে আমি কোনোদিনেই উকীলৰ আইন জগতখনৰ পৰা বাহিৰ হ'ব নোৱাৰিম। আমি লাগিলে সংবিধানৰ ধাৰাৰ পৰা সংস্থা গঠনৰ স্মাৰকপত্রলৈকে নাইবা প্রাসংগিক আইন সংলগ্নকৰণৰ চনদলৈ যি বিষয়েই অধ্যয়ন নকৰোঁ কিয় এই ব্যৱধান পাৰ কৰিব নোৱাৰোঁ। অর্থাৎ, এটা সামাজিক গোটক তেতিয়াহে এটা প্রভাৱ গোষ্ঠী বুলি কোৱা হ'ব যেতিয়া- (i) ইয়াৰ এটা স্পষ্টৰূপত চিনি উলিয়াব পৰা আনুষ্ঠানিক গাঁথনি থাকিব, (ii) ইয়াৰ সদস্যসকল উমৈহতীয়া মনোভাৱ অথবা স্বার্থৰ দ্বাৰা পৰস্পৰৰ সৈতে বান্ধ খাই থাকিব আৰু (iii) ই ৰাজহুৱা সিদ্ধান্ত গ্রহণৰ প্রক্রিয়াটোক প্রভাৱিত কৰাৰ চেষ্টা কৰিব।

সংজ্ঞা

এইচ. জেদ. ঝীগ্লাৰৰ মতে, 'এটা প্রভাৱ গোষ্ঠী হ'ল সংগঠিত জনসমষ্টি যিটোৱে আনুষ্ঠানিক চৰকাৰী শক্তিবোৰত নিজৰ সদস্য অন্তর্ভুক্তিৰে চৰকাৰী সিদ্ধান্তবোৰৰ পটভূমিক প্রভাৱিত কৰাৰ চেষ্টা কৰে।"

বি.কে. গোখ্লেৰ ভাষাত, "প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ হ'ল ৰাজহুৱা নীতিক প্রভাৱিত কৰিবলৈ গঠিত হোৱা ব্যক্তিগত সংগঠন। এই গোষ্ঠীবোৰৰ লক্ষ্য হ'ল চৰকাৰক প্রভাৱিত কৰাৰ চেষ্টা কৰি নিজ স্বার্থ পূৰণ কৰা।"

এচ.ই. ফাইনাৰৰ সংজ্ঞা অনুসৰি, "প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ কম-বেছি পৰিমামে স্ব-নিয়ন্ত্রিত আৰু ৰাজনৈতিকভাৱে নিৰপেক্ষ গোট। এই গোটবোৰে ক্ষমতাসীন চৰকাৰখনৰ ৰাজনৈতিক প্রকৃতি নির্বিশেষে ৰাজনৈতিক দল আৰু আমোলাতন্ত্রৰ সৈতে নিজ স্বার্থ ৰক্ষাৰ অর্থে দৰ-দাম কৰে।

লেইজাৰ্চনৰ মতে, "এটা প্রভাৱ গোষ্ঠীয়ে সাধাৰণতে নিজকে অ-পক্ষীয় ব্যক্তিৰ সংগঠন বুলি ঘোষণা কৰে। এনে গোষ্ঠীৰ সদস্যসকলে গোষ্ঠীটোৰ অস্তিত্ব নাইবা বর্তি থকাৰ ক্ষমতা অক্ষুণ্ণ ৰখাৰ বাবে প্রয়োজনীয় কিছুমান নির্দিষ্ট নীতিত উপনীত হ'বলৈ আৰু বৈষয়িক কার্যকলাপৰ লগতে আদর্শ কাৰণবোৰ সুৰক্ষিত ৰখাৰ উপৰি সেইবোৰৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰিবলৈ ঐক্যৱদ্ধ হয়।"

এন. চি. হাণ্টৰ সংজ্ঞা অনুসৰি, "এটা প্রভাৱ গোষ্ঠী হ'ল এনে এক সংগঠন যিটোৱে ৰাজহুৱা কার্যালয়বোৰৰ কোনো দায়িত্ব গ্রহণৰ বাবে অনিচ্ছা প্রকাশ কৰে কিন্তু চৰকাৰী নীতিবোৰৰ ওপৰত প্রভাৱ বিস্তাৰৰ চেষ্টা কৰে।"

ডিল্ল'নৰ ভাষাত, "সৰল ভাষাত এটা স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী মানে হ'ল উমৈহতীয়া বিষয় সমস্যা থকা লোকৰ সস্থা। এনে গোষ্ঠী এটাই তেতিয়াই প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ ৰূপ লয় যেতিয়া তেওঁলোকৰ বাবে লাভজনক কোনো কার্য সফল কৰি তুলিবলৈ তেওঁলোকে চৰকাৰৰ সহায় বিচৰা আৰম্ভ কৰে।"

ৰ'বার্ট এ. ডালৰ মতে, "নিজৰ সদস্য অথবা অনুগামীৰ বাবে অনুকূল ৰাষ্ট্রীয় নীতিবোৰ সুৰক্ষিত ৰখাৰ চেষ্টা কৰা যিকোনো সংগঠনকেই প্রভাৱ গোষ্ঠী বুলি ক'ব পাৰি।"

ওপৰত উল্লেখ কৰা সংজ্ঞাবোৰ ভালদৰে অধ্যয়ন কৰাৰ পাচত আমি এই সিদ্ধান্তলৈ আহিব পাৰোঁ যে প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ হ'ল উমৈহতীয়া স্বার্থ জড়িত থকা লোকৰ দ্বাৰা গঠিত দল। এই গোষ্ঠীবোৰে নিজ নিজ স্বার্থ পূৰণৰ বাবে চৰকাৰক হেঁচা দিয়ে। এনে গোষ্ঠীৰ লক্ষ্য ৰাজনৈতিক ক্ষমতা দখল কৰাটো নহয়। তেওঁলোকৰ লক্ষ্য হ'ল চৰকাৰী নীতিবোৰ নিজৰ অনুকূল কৰি তোলা। প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ কার্য-সম্পাদন নীতিক সুবিধাবাদী নীতি বুলি ক'ব পাৰি। এই গোষ্ঠীবোৰে নিজ স্বার্থ সুৰক্ষিত ৰাখিবলৈ প্রতিটো ৰাজনৈতিক দলৰ সৈতে মিত্রতা স্থাপন কৰিবলৈ সদায় প্রস্তুত হৈ থাকে।

৭.৪ প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ বৈশিষ্ট্য

প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ তলত উল্লেখ কৰা হ'লঃ

● **আনুষ্ঠানিক সংগঠন** ঃ প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ আনুষ্ঠানিক সংগঠন। গোষ্ঠীবোৰৰ শক্তি তেওঁলোকৰ সাংগঠনিক ভেটিটোতেই নিহিত থাকে। তেওঁলোকে সংশ্লিষ্ট কার্যালয়ৰ পৰা দায়িত্বপ্রাপ্ত বিষয়াৰ সহায়ত নিজৰ কার্যকলাপ আগবঢ়াই নিয়ে, সদস্যৰ সৈতে যোগাযোগ ৰক্ষা কৰে আৰু সদস্যসকলৰ বাবে বিশেষ নির্দেশনা জাৰি কৰে।

● **নির্দিষ্ট স্বার্থ ভিত্তিক** ঃ প্রতিটো প্রভাৱ গোষ্ঠীয়েই কিছুমান নির্দিষ্ট স্বার্থ আগত ৰাখি সংগঠিত হয়। তাৰপাচত তেওঁলোকে ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা এটাৰ ক্ষমতা গাঁথনিটোৰ আলম লোৱাৰ চেষ্টা কৰে। প্রতিখন চৰকাৰ আৰু প্রতিটো ৰাজনৈতিক দলতে মতবিৰোধ থকা স্বার্থজড়িত দল থাকে। এনে দলবোৰে ৰাজনৈতিক গাঁথনিটোত আধিপত্য বিস্তাৰ কৰিব আৰু নিজৰ স্বার্থত আঘাত হানিব পৰা অন্য দলবোৰৰ স্বার্থক দমাই ৰাখিব খোজে। অর্থাৎ , প্রতিটো ৰাজনৈতিক দল আৰু ব্যৱস্থাকে কিছুমান স্বার্থজড়িত গোষ্ঠীয়ে হেঁচা দি থাকে। এনে হেঁচা কেতিয়াবা সদৃশ আৰু আন কেতিয়াবা পাৰস্পৰিক প্রতিক্রিয়া প্রকাশক হ'ব পাৰে।

● **স্বৈচ্ছিক সদস্যপদ** ঃ প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ সদস্যপদ স্বৈচ্ছিক। অর্থাৎ, ব্যক্তিয়ে নিজৰ আগ্রহত কোনো গোষ্ঠীৰ সদস্য হ'ব পাৰে। তেওঁক কোনেও এনে গোষ্ঠীৰ সদস্য হ'বলৈ জোৰ কৰিব

নোৱাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে, প্রতিজন শিক্ষার্থীয়েই ছাত্র-ছাত্রী একতা সভাৰ সদস্য নহয়। ইয়াৰ উপৰি প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ যিকোনো সদস্যই যেতিয়াই ইচ্ছা কৰে তেতিয়াই সদস্যপদ ত্যাগ কৰিব পাৰে।

● **আধুনিক আৰু পৰম্পৰাগত উপায়বোৰৰ প্রয়োগ** ঃ প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ আন এক বৈশিষ্ট্য হ'ল কার্যসম্পাদনৰ পৰম্পৰাগত অথবা পুৰণি পন্থাবোৰ সম্পূর্ণ বাদ নিদিয়াকৈয়ে তেওঁলোকে চৰকাৰৰ ওপৰত হেঁচা প্রয়োগৰ আধুনিক উপায় অনুসৰণ কৰিবলৈ লৈছে। তেওঁলোকে বর্তমান ৰাজনৈতিক দলবোৰলৈ বিত্তীয় সাহায্য আগবঢ়োৱা, নির্বাচনৰ সময়ত গোষ্ঠীৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ প্রার্থীৰ পোষকতা কৰা আৰু আমোলাসকলক সন্তুষ্ট ৰখা আদিৰ দৰে কৌশল প্রয়োগ কৰিবলৈ লৈছে। প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে গ্রহণ কৰা কিছুমান পৰম্পৰাগত উপায় হ'ল নিজ স্বার্থৰ পোষকতা কৰিবলৈ মানুহক জাতি সম্প্রদায় আৰু ধর্মৰ ভিত্তিত শোষণ কৰা ইত্যাদি।

● **ৰাজহুৱা নীতিক প্রভাৱিত কৰা** ঃ নিজ স্বার্থ সুৰক্ষিত ৰাখিবলৈ আৰু পোষকতা কৰিবলৈ প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে বিভিন্ন পদ্ধতি গ্রহণ কৰি ৰাজহুৱা নীতিবোৰক প্রভাৱিত কৰে। তেওঁলোকে বিধায়ক, মন্ত্রী আৰু চৰকাৰী বিষয়াৰ সৈতে সম্পর্ক স্থাপন কৰি নিজ নিজ স্বার্থৰ বিষয়ে অৱগত কৰোৱায়। প্রচাৰৰ অভিযানৰ দৰে পন্থা গ্রহণ কৰি প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে নিজ স্বার্থৰ সপক্ষত জনমত গঢ়াৰ চেষ্টা কৰে। নিজ স্বার্থ পোষকতা কৰাৰ অংশ হিচাপে তেওঁলোকে নীতি নির্ধাৰকসকলক বিভিন্ন দিশেৰে হেঁচা দিয়ে।

● **অ-ৰাজনৈতিক চৰিত্র** ঃ প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ চৰিত্র অ-ৰাজনৈতিক। সাধাৰণতে এই গোষ্ঠীবোৰে দেশৰ ৰাজনীতিত প্রত্যক্ষভাৱে অংশগ্রহণ নকৰে। এনে গোষ্ঠীৰ কোনো ৰাজনৈতিক আদর্শ নাথাকে। তেওঁলোকে নির্বাচনত প্রত্যক্ষভাৱে নিজ প্রার্থী থিয় নকৰায়। নিজৰ স্বার্থ সিদ্ধিৰ বাবে প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে শাসক দল আৰু আমোলাতন্ত্রৰ সৈতে দৰদাম কৰে। কেতিয়াবা তেওঁলোকৰ স্বার্থৰ সুৰক্ষাৰ বাবে কাম কৰাৰ প্রতিশ্রুতি দিয়া নির্বাচন প্রার্থীক এনে গোষ্ঠীবোৰে সমর্থন আগবঢ়ায়।

● **দায়িত্ববোধৰ অভাৱ** ঃ ৰাজনৈতিক দলবোৰৰ দৰে প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ জনসাধাৰণৰ প্রতি দায়ৱদ্ধ নহয়। প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে সদস্যসকলৰ পৰাহে নিজৰ ক্ষমতা আহৰণ কৰে, জনসাধাৰণৰ পৰা নহয়। সেয়েহে এনে গোষ্ঠীবোৰে জনসাধাৰণৰ প্রতি নহয়, নিজৰ সদস্যসকলৰ প্রতিহে দায়ৱদ্ধতা দেখুৱায়।

● **সার্বজনীনতা** ঃ প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ সার্বজনীন। বিশ্বৰ প্রায় সকলো দেশতে প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ অস্তিত্ব আছে। আনকি একনায়কত্ববাদী শাসন ব্যৱস্থাৰ প্রচলন থকা দেশবোৰতো অসংখ্যা প্রভাৱ গোষ্ঠী থকা দেখা যায়। গণতান্ত্রিক দেশৰ প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে অবাধে নিজৰ কার্যকলাপ চলাই যাব পাৰে। একনায়কত্ববাদী ৰাষ্ট্রবোৰত তেওঁলোকৰ গতিবিধি কিছু সীমিত।

● **প্রভাৱ গোষ্ঠী আৰু অর্থনৈতিক উন্নয়ন** ঃ প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ দেশৰ অর্থনৈতিক উন্নয়নৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ সম্পর্ক থাকে। সমাজৰ উন্নতি ঘটাৰ লগে লগে সমাজৰ কার্যকলাপো সলনি হয়। ইয়াৰ লগে লগে প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ সংখ্যা আৰু কার্যকলাপো বাঢ়ি যায়। এটা উদাহৰণলৈ মন

কৰক। আমেৰিকা, ইংলেণ্ড আৰু ফ্ৰান্স হ'ল ঔদ্যোগিক দিশেৰে উন্নত দেশ। সেয়েহে এই দেশ কেইখনৰ প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ সংখ্যা যথেষ্ট বেছি। ইয়াৰ উপৰি এই গোষ্ঠীবোৰ সু-সংগঠিত আৰু সক্ৰিয়। আনহাতে ভাৰত, পাকিস্তান, ম্যানমাৰ আৰু শ্ৰীলংকা হ'ল ঔদ্যোগিক দিশেৰে কম উন্নত দেশ। সেয়েহে এই দেশকেখিনত প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ সংখ্যা কম। ইয়াৰ উপৰি এই দেশকেইখনৰ প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰ উন্নত দেশৰ দৰে সু-সংগঠিত আৰু সক্ৰিয় নহয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

খালী ঠাই পূৰণ কৰক-

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ একোটা উমৈহতীয়া অৰ্থনৈতিক স্বাৰ্থ থকা লোকৰ এক.....কেই প্ৰভাৱ গোষ্ঠী বুলি ক'ব পাৰি।

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে বিভিন্ন পদ্ধতি অৱলম্বন কৰি.....ক প্ৰভাৱিত কৰাৰ চেষ্টা চলায়।

৭.৫ প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ প্ৰকাৰ

তুলনামূলক চৰকাৰ সম্পৰ্কে লিখা- মেলা কৰা বিভিন্ন লেখকে গাঁথনি আৰু সংগঠনৰ আধাৰত প্ৰভাৱ গোষ্ঠী নাইবা স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰক কেইটামান ভাগত বিভক্ত কৰিছে। এলম'ণ্ড আৰু পাৱেলৰ মতে স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰক চাৰিটা ভাগত ভগাব পাৰি-

- আনুষ্ঠানিক স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী (Institutional Interest Groups)
- সংস্থাভিত্তিক স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী (Associational Interest Groups)
- স্পষ্ট নীতিহীন অসংগঠিত স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী (Anomic Interest Groups)
- অনা-সংস্থাভিত্তিক স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী (Non-associational Interest Groups)

● আনুষ্ঠানিক স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী ঃ

এনে গোষ্ঠীবোৰ আনুষ্ঠানিকভাৱে সংগঠিত হয়। এনে গোষ্ঠীত বৃত্তিজীৱী বিষয়া-কৰ্মচাৰীক নিযুক্তি দিয়া হয়। এনে গোষ্ঠীবোৰ হ'ল চৰকাৰ ব্যৱস্থাটোৰ একোটা অংশ। এনে গোষ্ঠীয়ে চৰকাৰক প্ৰভাৱিত কৰাৰ চেষ্টা কৰে। কিন্তু এই গোষ্ঠীবোৰৰ বেছি স্ব-নিয়ন্ত্ৰণৰ অধিকাৰ নাথাকে। ৰাজনৈতিক দল, বিধান পৰিষদ, সামৰিক বাহিনী, আমোলাতন্ত্ৰ আৰু ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানবোৰক আনুষ্ঠানিক স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী বুলি ধৰা হয়। এনে গোষ্ঠীৰ এটা উদাহৰণ হ'ল পশ্চিম বংগ অসামৰিক সেৱা সংস্থা। এনেধৰণৰ সংস্থাই সাংবিধানিক পন্থাৰে প্ৰতিবাদী কাৰ্যসূচী গ্ৰহণ কৰে আৰু বিহিত নীতি-নিৰ্দেশনাবোৰ মানি চলে।

(ii) সংস্থাভিত্তিক স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী ঃ

নিজ স্বার্থৰ পোষকতা কৰিবলৈ গঠন কৰা সংগঠিত বিশেষীকৃত গোষ্ঠীবোৰকেই সংস্থাভিত্তিক স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী বোলে। এনে গোষ্ঠীয়ে কিছুমান সীমিত স্বার্থ পূৰণৰ চেষ্টা কৰে। শ্ৰমিক সংঘ, ব্যৱসায়ী সন্থা, উদ্যোগপতিৰ সন্থা আৰু পৌৰ দলবোৰ হ'ল এনে গোষ্ঠীৰ উদাহৰণ। ভাৰতত থকা সংস্থাভিত্তিক স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী দুটামান হ'ল- বেংগল চেম্বাৰ অব্ কমার্চ এণ্ড ইণ্ডাষ্ট্ৰী, ভাৰতীয় চেম্বাৰচ্ অৱ কমার্চ, নিখিল ভাৰত শ্ৰমিক সংঘ কংগ্ৰেছৰ দৰে শ্ৰমিক সংঘবোৰ, শিক্ষক সংস্থা, নেশ্যনেল ষ্টুডেণ্টচ্ ইউনিয়ন অৱ ইণ্ডিয়া (NSUI) ৰ দৰে ছাত্ৰ সংগঠন ইত্যাদি।

● **স্পষ্ট নীতিহীন অসংগঠিত স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী ঃ**

এনে গোষ্ঠীবোৰে ব্যক্তিগত স্ব-উপস্থাপনৰ দৃষ্টান্ত দাঙি ধৰে। এনে গোষ্ঠীবোৰে বিক্ষোভ, ৰাজহুৱা মাৰপিটৰ ঘটনা আদিত চিৰদিন অনুপ্ৰৱেশ কৰি আহিছে। আন্দোলন, বিক্ষোভ প্ৰদৰ্শন, সমদল, চহী সংগ্ৰহ কাৰী অভিযান, পথৰ দাঁতিত সভা আয়োজন কৰা দল আদিৰ ৰূপত এনে গোষ্ঠীবোৰৰ উপস্থিতি দেখ যায়। তেওঁলোকৰ কাম-কাজ সাংবিধানিক নাইবা অসাংবিধানিক হ'ব পাৰে।

● **অনা-সংস্থাভিত্তিক স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী ঃ**

স্বজন, বংশ, নৃগোষ্ঠী, আঞ্চলিক, সামাজিক প্ৰস্থিতি আৰু সামাজিক শ্ৰেণীৰ ভেটিত এনে গোষ্ঠীবোৰ গঢ় লৈ উঠে। ব্যক্তিবিশেষ, পৰিয়াল আৰু ধৰ্মীয় মুৰব্বীৰ জৰিয়তে এই গোষ্ঠীবোৰে নিজৰ স্বার্থ পূৰণৰ চেষ্টা কৰে। এনে গোষ্ঠীবোৰৰ গাঁথনিটো অনানুষ্ঠানিক প্ৰকৃতিৰ। জাতিভিত্তিক দল আৰু ভাষাভিত্তিক দলবোৰকো এই গোষ্ঠীৰ ভিতৰুৱা বুলি ধৰিব পাৰি।

৭.৬ প্রভাৱ গোষ্ঠী আৰু স্বার্থজড়িত গোষ্ঠীৰ মাজৰ প্রভেদ

এটা কথা মনত ৰখা ভাল যে প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰ স্বার্থজড়িত গোষ্ঠীতকৈ বেলেগ। সাধাৰণতে প্ৰভাৱ গোষ্ঠী আৰু স্বার্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰক পৰস্পৰৰ সমার্থক বুলি ধৰা হয়। কিন্তু প্ৰকৃততে দুয়োটাৰে মাজত কিছুমান পার্থক্য আছে। প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰ হ'ল এক বিশেষ প্ৰকাৰৰ স্বার্থজড়িত গোট যিবোৰে নিজৰ স্বার্থ পূৰণৰ বাবে চৰকাৰ নাইবা সিদ্ধান্ত গ্ৰহণকাৰীসকলক হেঁচা দিয়ে। প্ৰভাৱ গোষ্ঠী আৰু স্বার্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰৰ মাজৰ প্ৰভেদ চিনাক্ত কৰাটো অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। স্বার্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰে নিজৰ স্বার্থ পূৰণৰ হকে চৰকাৰ অথবা সিদ্ধনাত গ্ৰহণকাৰীৰ ওপৰত কোনো ধৰণৰ হেঁচা প্ৰয়োগ নকৰাকৈও নিজৰ অস্তিত্ব বর্তাই ৰাখিব পাৰে।

যিটো গোষ্ঠীয়ে কাংক্ষিত উদ্দেশ্যত উপনীত হ'বলৈ কর্তৃপক্ষক প্ৰভাৱিত কৰিবলৈ নাইবা হেঁচা দিবলৈ কোনো চেষ্টা নকৰে তেনে গোষ্ঠীক প্ৰভাৱ গোষ্ঠী বুলি কোৱা নহয়। নিজ লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ চৰকাৰৰ ওপৰত হেঁচা প্ৰয়োগ কৰা গোষ্ঠীবোৰকহে প্ৰভাৱ গোষ্ঠী বোলে। সকলো প্ৰভাৱ গোষ্ঠীয়েই স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী। কিন্তু সকলো স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী প্ৰভাৱ গোষ্ঠী নহ'বও পাৰে। এলম'ণ্ড আৰু ডিল্ল'নে সংজ্ঞাৱদ্ধ কৰা মতে স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী হ'ল মানুহৰ এনে

একোটা দল যিটো দলক কোনো এক বিশেষ সামূহিক চিন্তা নাইবা সুবিধাই বান্ধি ৰাখে। এনে দলৰ সদস্যসকল কিছু পৰিমাণে হ'লেও এই বান্ধোন সম্পৰ্কে সচেতন। এনে গোষ্ঠীৰ বৈশিষ্ট্য হ'ল- তেওঁলোক সু-সংগঠিত, তেওঁলোকৰ নিৰ্দিষ্ট উমৈহতীয়া স্বাৰ্থ কিছুমান থাকে আৰু যিবোৰ স্বাৰ্থৰ বাবে তেওঁলোক ঐক্যৱদ্ধ সেই স্বাৰ্থবোৰৰ পূৰণ, সুৰক্ষা আৰু পোষকতাৰ বাবে তেওঁলোকে কাম কৰি যায়।

প্ৰভাৱ গোষ্ঠী আৰু স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীৰ মাজত থকা প্ৰভেদবোৰ তলত আলোচনা কৰা হ'ল-

- স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰ হ'ল কোনো এক নিৰ্দিষ্ট স্বাৰ্থ অথবা উদ্দেশ্য পূৰণৰ বাবে বান্ধ খাই থকা লোকৰ দল। এনে দলৰ সদস্যসকল তেওঁলোকক ঐক্যৱদ্ধ কৰি ৰখা বান্ধোন সম্পৰ্কে সজাগ। যেতিয়াই কোনো স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীয়ে নিজৰ লাভালাভৰ বাবে চৰকাৰক হেঁচা প্ৰয়োগ কৰিবলৈ লয় তেতিয়াই ই প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ ৰূপ ধাৰণ কৰে। সাধাৰণতে স্বাৰ্থজড়িত গোটবোৰেই প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ ৰূপ লৈ কাম কৰে।
- প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰ অনমনীয় গাঁথনিৰে গঠন কৰা হয়। আনহাতে, স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰ আনুষ্ঠানিকভাৱে সংগঠিত হয়।
- প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে বিভিন্ন ধৰণৰ চাপ নাইবা হেঁচা দিয়াত মনোনিৱেশ কৰে। স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰ কেৱল স্বাৰ্থকেন্দ্ৰিক।
- প্ৰভাৱ গোষ্ঠীয়ে চৰকাৰৰ নীতিবোৰক প্ৰভাৱিত কৰিবই লাগিব। স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰে নীতিবোৰক প্ৰভাৱিত কৰিবও পাৰে নকৰিবও পাৰে।
- প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ আচৰণ কঠোৰ। স্বাৰ্থজড়িত গোটবোৰৰ প্ৰকৃতি নৰম।
- প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰ নিজ স্বাৰ্থৰ সংৰক্ষক আৰু পৃষ্ঠপোষক। স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰ কম-বেছি পৰিমাণেহে সংৰক্ষকৰ ভূমিকা পালন কৰে।
- প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে সাধাৰণতে নিজৰ সদস্যসকলৰ লাভালাভৰ বাবে কাম কৰে। স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰৰ কাম-কাজে ইয়াৰ সদস্যসকলক উপকৃত কৰিবও পাৰে, নকৰিবও পাৰে।

৭.৬.১ প্ৰভাৱ গোষ্ঠী আৰু ৰাজনৈতিক দলৰ মাজৰ প্ৰভেদ

আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰ হ'ল কিছুমান অনানুষ্ঠানিক সংগঠন। কিছুমান বিশেষ স্বাৰ্থৰ সুৰক্ষাৰ বাবে এনে গোষ্ঠীবোৰৰ জন্ম হয়। বিভিন্ন পদ্ধতিৰ সহায়ত প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে চৰকাৰৰ কাৰ্যকলাপক প্ৰভাৱিত কৰে। কিন্তু প্ৰভাৱ গোষ্ঠী মানে ৰাজনৈতিক দল নহয়। মেক্‌ল্‌ভাৰৰ সংজ্ঞা অনুসৰি ৰাজনৈতিক দল হ'ল এনে এটা সংস্থা যিটোক কিছুমান আদৰ্শ অথবা নীতিৰ সমৰ্থনত সংগঠিত ৰূপত জন্ম দিয়া হয় আৰু যিটোৱে সাংবিধানিক পদ্ধতিৰে নিজ উদ্দেশ্য পূৰণৰ চেষ্টা কৰি চৰকাৰৰ নিৰ্ণায়কৰ ভূমিকা লয়।"

অর্থাৎ, এটা ৰাজনৈতিক দল হ'ল সংগঠিত লোকৰ দল। এই সংগঠিত দলটোৱে কিছুমান উমৈহতীয়া আদর্শ আৰু লক্ষ্যত বিশ্বাস কৰে। ইয়াৰ উদ্দেশ্য হ'ল সমূহীয়া প্রচেষ্টাৰ জৰিয়তে ৰাজনৈতিক ক্ষমতা লাভ কৰা। ৰাজনৈতিক দলে নির্বাচনৰ জৰিয়তে চৰকাৰৰ নিয়ন্ত্রণ নিজৰ হাতলৈ আনিবলৈ সাংবিধানিক আৰু শান্তিপূর্ণ পদ্ধতি প্রয়োগ কৰে। ই নিজৰ ঘোষিত উদ্দেশ্যবোৰক চৰকাৰী নীতিৰ ৰূপ দি বাস্তৱত পৰিণত কৰাৰ চেষ্টা চলায়।

ৰাজনৈতিক দলবোৰে চৰকাৰত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে। দলবোৰে চৰকাৰৰ নিয়ন্ত্রণ নিজৰ হাতলৈ নিবলৈ মানুহক ঐক্যৱদ্ধ কৰে, নিজৰ নাইবা সমর্থকৰ স্বার্থৰ অনুকূল নীতিৰ বিকাশ ঘটায় আৰু চৰকাৰ গঠন কৰিব পৰাকৈ দলৰ প্রার্থীক নির্বাচিত কৰিবলৈ জনসাধাৰণক সংগঠিত কৰে তথা পতিয়ন নিওৱাৰ চেষ্টা কৰে।

ৰাজনৈতিক দল আৰু প্রভাৱ গোষ্ঠী একে নহয়। অৱশ্যে দুয়োটাই গণতন্ত্রত শক্তিশালী ভূমিকা পালন কৰে। দুয়োটাৰ মাজত এক ঘনিষ্ঠ আৰু স্পষ্ট সম্পর্কও আছে। যেনে- শ্রমিক সংঘবোৰে তেওঁলোকে সমর্থন কৰা ৰাজনৈতিক দলবোৰলৈ নির্বাচনত সময়ত কর্মীৰ যোগান ধৰে। আনহাতে, ৰাজনৈতিক দলবোৰেও শ্রমিকৰ স্বার্থ ৰক্ষার্থে বিভিন্ন বিধান প্রণয়নৰ পোষকতা কৰে। আপুনি জানেনে নেশ্যনেল ষ্টুডেণ্টচ্ ইউনিয়ম অৱ ইণ্ডিয়া (NSUI)-ই কংগ্রেছ দলক আৰু অখিল ভাৰতীয় বিদ্যার্থী পৰিষদ (ABVP) এ ভাৰতীয় জনতা পাটিক ভৱিষ্যতে নেতৃত্ব দিব পৰা সদস্য আগবঢ়াই আহিছে? কিছুমান প্রভাৱ গোষ্ঠীক কোনো এক নির্দিষ্ট ৰাজনৈতিক দলৰ সৈতে সম্পর্ক থকা বুলি কোৱা হয়। কিন্তু কোনো ৰাজনৈতিক দলৰ সৈতে সম্পর্ক নথকা প্রভাৱ গোষ্ঠীও আছে। সেয়েহে, প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ কিহত ৰাজনৈতিক দলতকৈ পৃথক সেয়া জনাটো বৰ গুৰুত্বপূর্ণ। তলত দুয়োটাৰে কেইটামা পার্থক্য উল্লেখ কৰা হ'লঃ

- প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ মৌলিক প্রকৃতি ৰাজনৈতিক নহয়। যেনে- ৰাষ্ট্রীয় স্বয়ংসেৱক সংঘ (RSS) ভাৰতীয় জনতা পার্টিৰ সমর্থক যদিও ই মূলতঃ হ'ল এটা সাংস্কৃতিক সংগঠন। ৰাজনৈতিক দলবোৰৰ প্রকৃতি সম্পূর্ণ ৰাজনৈতিক।
- প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে প্রত্যক্ষ ক্ষমতা নিবিচাৰে। তেওঁলোকে কেৱল তেওঁলোকৰ স্বার্থৰ অনুকূলে যোৱাকৈ সিদ্ধান্তবোৰ গঢ়ি- পিটি ল'বলৈ ক্ষমতাত থকাসকলৰ ওপৰত বিভিন্ন দিশেৰে প্রভাৱ পেলাব খোজে? ৰাজনৈতিক দলবোৰে চৰকাৰ গঠন কৰিবলৈ ক্ষমতা হস্তগত কৰিব খোজে।
- প্রভাৱ গোষ্ঠীয়ে নির্বাচনত প্রতিদ্বন্দ্বিতা নকৰে। তেওঁলোকে কেৱল পচন্দৰ ৰাজনৈতিক দলবোৰলৈ সমর্থন আগবঢ়ায়। ৰাজনৈতিক দলে প্রার্থী মনোনীত কৰে, নির্বাচনত প্রতিদ্বন্দ্বিতা কৰে আৰু নির্বাচনী প্রচাৰ অভিযানত অংশ লয়।
- প্রভাৱগোষ্ঠীয়ে নিজৰ দাবী কার্যৰূপায়িত কৰিবলৈ আন্দোলন আৰু বিভিন্ন প্রদর্শনৰ আশ্রয় লয়। ৰাজনৈতিক দলবোৰে নিজ লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ সংবিধানিক পদ্ধতি

অৱলম্বন কৰে।

- প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ কোনো ৰাজনৈতিক আদর্শ নাথাকিবও পাৰে। ৰাজনৈতিক দলবোৰৰ নিজস্ব আদর্শ থাকে। যেনে- কংগ্রেছ দলৰ আদর্শ হ'ল সমাজবাদ, ধর্মনিৰপেক্ষতা আৰু গণতন্ত্র; কমিউনিষ্ঠ দলে শ্রমিক, কৃষক আৰু সমাজৰ আন দুর্বল শ্রেণীৰ লোকৰ স্বার্থৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰে।
- প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ সদস্য সংখ্যা সীমিত। ৰাজনৈতিক দলবোৰৰ সদস্য সংখ্যা যথেষ্ট বেছি।
- প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ অনানুষ্ঠানিক সংস্থা। ৰাজনৈতিক দলবোৰ আনুষ্ঠানিক সংস্থা।
- প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ সাধাৰণতে নির্দিষ্ট আৰু বিশেষ। ৰাজনৈতিক দলবোৰে ৰাষ্ট্রীয় তথা আন্তঃৰাষ্ট্রীয় বিন্যাসৰ নীতি আৰু কার্যসূচী গ্রহণ কৰে।

৭.৭ ভাৰতৰ প্রভাৱ গোষ্ঠী

ভাৰতত থকা প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ ব্যৱসায়ী, শিক্ষার্থী, বৃত্তিজীৱী, মহিলা, জনজাতি, জাতিগত আদি বিভিন্ন ভিত্তিত গঢ় লৈ উঠিছে। এই গোষ্ঠীবোৰক তলৰ বিভাগবোৰত ভগোৱা হয়-

১। ব্যৱসায়ী প্রভাৱ গোষ্ঠী
২। শিক্ষার্থী প্রভাৱ গোষ্ঠী
৩। বৃত্তিজীৱীৰ প্রভাৱ গোষ্ঠী
৪। মহিলা প্রভাৱ গোষ্ঠী
৫। জনজাতি (আঞ্চলিক গোট) প্রভাৱ গোষ্ঠী
৬। জাতি, সম্প্রদায় আৰু ধর্মীয় প্রভাৱ গোষ্ঠী
৭। ভাষিক প্রভাৱ গোষ্ঠী
৮। গাওঁ পঞ্চায়ত প্রভাৱ গোষ্ঠী
৯। যৌথ পৰিয়াল
১০। অন্যান্য প্রভাৱ গোষ্ঠী
১১। গান্ধীবাদী প্রভাৱ গোষ্ঠী

- **ব্যৱসায়ী প্রভাৱ গোষ্ঠী ঃ**

  যুক্ত নাইবা মিশ্রিত অর্থনীতিৰ প্রচলন থকা দেশবোৰত এনে প্রভাৱ গোষ্ঠীয়ে একোটা গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে। এনে দেশবোৰত ব্যৱসায়ী প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ হাতত বিপুল পৰিমাণৰ বিত্তীয় সম্পদ থাকে। তেওঁলোকে এই সম্পদ ব্যৱহাৰ কৰি নিজৰ স্বার্থ সুৰক্ষিত ৰাখে। ভাৰতত ১৮৩০ চনত বণিক সভা (The Traders Association)

গঠন কৰা হৈছিল। ১৮৩৪ চনত কলিকতা চেম্বাৰ অৱ কৰ্মাচ গঠিত হৈছিল। কিন্তু কেৱল বৃটিছ ব্যৱসায়ীসকলহে ইয়াৰ সদস্য হ'ব পাৰিছিল। ভাৰতীয় ব্যৱসায়ীসকলে নিজৰ স্বার্থ সুৰক্ষিত ৰাখিবলৈ ১৮৮৭ চনত ভাৰতীয় চেম্বাৰ অৱ কমার্চ গঠন কৰিছিল। কিন্তু ইয়াৰ কার্যকলাপ কেৱল বংগৰ চাৰিসীমাৰ ভিতৰতে সীমাৱদ্ধ আছিল। ১৯০৭ চনত বোম্বেৰ ব্যৱসায়ীসকলে এটা একেধৰণৰ সংস্থা গঠন কৰিছিল। ইয়াৰ পাচত, ১৯০৯ চনত দক্ষিণ ভাৰততে আন এটা চেম্বাৰ অৱ কমার্চে আত্মপ্রকাশ কৰিছিল। স্বনামধন্য উদ্যোগপতি শ্রী জি.জি. বিৰ্লাই এই আটাইবোৰ ব্যৱসায়িক সংস্থা আৰু সংগঠনক একেলগ কৰি ১৯২৭ চনত ফেডাৰেশ্যন অৱ ইণ্ডিয়া চেম্বার্চ অৱ কমার্চ এণ্ড ইণ্ডাষ্ট্রী (FICCI) গঠন কৰিছিল। ভাৰতৰ আগশাৰীৰ ঔদ্যোগিক প্রতিষ্ঠান টাটা, বিৰ্লা, ডালমিয়া. ডি.এম. চি., ৰিলায়েন্স আৰু হিন্দুস্তান লিভার্চ FICCI-ৰ সদস্য আৰু এওঁলোকে ভাৰতৰ সর্ববৃহৎ ব্যৱসায়ী প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। মধ্যম পৰিসৰৰ আৰু ক্ষুদ্র উদ্যোগবোৰে মিলিত হৈ জন্ম দিয়া আন এটা উল্লেখযোগ্য প্রভাৱ গোষ্ঠী হ'ল অল ইণ্ডিয়া মেনুফেক্চার্ছ অর্গেনাইজেশ্যন (AIMO)।

- **কার্যাৱলী**

FICCI হ'ল ভাৰতৰ ব্যৱসায়ী আৰু উদ্যোগপতিসকলৰ দ্বাৰা গঠিত সবাতোকৈ গুৰুত্বপূর্ণ ৰাষ্ট্রীয় ব্যৱসায়ী সংগঠন। এই সংগঠনটোৱে মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত চলা জাতীয় আন্দোলনকো সর্বতোপ্রকাৰৰ সহায় আগবঢ়াইছিল। সংগঠনটোৱে বৃহৎ আৰু ক্ষুদ্র দুয়ো ধৰণৰ ব্যৱসায়ী আৰু উদ্যোগপতিৰ স্বার্থ ৰক্ষা কৰে। ই চৰকাৰৰ ঔদ্যোগিক নীতিবোৰক প্রভাৱিত কৰাৰ লগতে সামগ্রীৰ উৎপাদন তথা আমদানি-ৰপ্তানী- নীতি সন্দর্ভত চৰকাৰলৈ পৰামর্শ আগবঢ়ায়।

- **শিক্ষার্থী প্রভাৱ গোষ্ঠীঃ**

ভাৰতৰ ছাত্র-ছাত্রীয়ে গঠন কৰা সংগঠনবোৰে স্বাধীনতা লাভৰ পূর্বে আৰু স্বাধীনতা লাভৰ পাচত শক্তিশালী প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। ১৯২৮ চনত নিখিল বংগ ছাত্র সন্থাই আতুপ্রকাশ কৰিছিল। ১৯৩৬ চনত গঠন কৰা হৈছিল নিখিল ভাৰত ছাত্র ফেডাৰেশ্যন (AISF)। স্বাধীনতা যুদ্ধৰ কালছোৱাত কংগ্রেছ দলৰ দ্বাৰা পৰিচালিত শিক্ষার্থী সংগঠনবোৰে 'ভাৰত ত্যাগ' আন্দোলনত সক্রিয় ভূমিকা পালন কৰিছিল। দেশে স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ পাচত ৰাজনৈতিক দলবোৰে বিভিন্ন ছাত্র সংগঠনৰ সৈতে মিত্রতা স্থাপনৰ প্রথা অব্যাহত ৰাখিছিল। নিখিল ভাৰত শিক্ষার্থী কংগ্রেছে পাচত নাম সলনি কৰি নেশ্যনেল ষ্টুডেণ্টচ্ ইউনিয়ম অৱ ইণ্ডিয়া (NSUI) নাম লৈছিল। ই কংগ্রেছ দলৰ এটা সহযোগী সংগঠন। অন্য ৰাজনৈতিক দলবোৰেই নিজা নিজা শিক্ষার্থী সংগঠনৰ জন্ম দিছে। কমিউনিষ্ট দলৰ সমর্থনপুষ্ট নিখিল ভাৰত ছাত্র ফেডাৰেশ্যনে বহুদিন আগতেই আত্মপ্রকাশ কৰিছিল বুলি আমি ইতিমধ্যে গম পাইছোঁ। সমাজবাদী

দলে 'য়াং চোছিয়েলিষ্ট লীগ' আৰু মার্ক্সবাদী দলে 'প্ৰ'গ্রেচিভ ষ্টুডেণ্টচ ইউনিয়ন'ৰ জন্ম দিছিল। অন্য ৰাজনৈতিক দল কেইটামানে গঠন কৰা আন দুটামান শিক্ষার্থী সন্থা হ'ল- ৰেডিকেল ষ্টুডেণ্টচ্ ইউনিয়ন, ডেম'ক্রেটিক ষ্টুডেণ্টচ্ ইউনিয়ন, অখল ভাৰতীয় বিদ্যার্থী পৰিষদ (ABVP) ইত্যাদি। তেওঁলোকে বিভিন্ন গুৰুতৰ সমস্যাক লৈ চৰকাৰক নীতি গ্ৰহণ কৰিবলৈ হেঁচা দিয়াৰ চেষ্টা চলায়। এনে সংগঠনবোৰৰ কাম-কাজ কেৱল শৈক্ষিক বিষয়বোৰতেই সীমাৱদ্ধ হৈ নাথাকে।

- **বৃত্তিজীৱীৰ প্ৰভাৱ গোষ্ঠীঃ**

  বিভিন্ন বৃত্তি আৰু জীৱিকাত জড়িত লোকৰ স্বার্থ সুৰক্ষিত ৰাখিবলৈ এই প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে আত্ম প্ৰকাশ কৰে। ভাৰতত বৃত্তিজীৱীৰ দ্বাৰা গঠিত প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ সংখ্যা অধিক। ইয়াৰে দুটামানৰ নাম হ'ল- ইণ্ডিয়ান মেডিকেল এচোছিয়েশ্যন,অল ইণ্ডিয়া বাৰ এচোছিয়েশ্যন, অল ইণ্ডিয়া ফেডাৰেশ্যন অৰ এম্প্ৰয়িজ, নিখিল ভাৰত ৰে'লৱে'মেন ফেডাৰেশ্যন, নিখিল ভাৰত পোষ্টেল আৰু টেলিগ্ৰাফ কর্মী সংঘ, নিখিল ভাৰত বেংক কর্মচাৰী সন্থা, অল ইণ্ডিয়া ফেডাৰেশ্যন অৰ ইউনিভার্চিটি এণ্ড ক'লেজ টিচার্ছ ইত্যাদি। এই সংগঠনবোৰে সংশ্লিষ্ট বৃত্তিবোৰৰ সৈতে জড়িত সমস্যাবোৰ চৰকাৰৰ আগত দাঙি ধৰে আৰু সমাধান সম্পর্কে যাৱতীয় পৰামর্শ দিয়ে আৰু কেতিয়াবা চৰকাৰী নীতিবোৰক প্ৰভাৱিত কৰে।

- **মহিলা প্ৰভাৱ গোষ্ঠীঃ**

  কিছুমান মহিলা প্ৰভাৱ গোষ্ঠীয়ে সমাজৰ সকলো মহিলাৰ স্বার্থ সুৰক্ষিত ৰখাৰ বাবে কাম কৰে। এই গোষ্ঠীবোৰৰ ভিতৰত সবাতোকৈ গুৰুত্বপূর্ণ গোষ্ঠীটো হ'ল - অল ইণ্ডিয়া উইমেন কনফাৰেন্স। প্ৰথম অৱস্থাত এই গোষ্ঠীটোত কমিউনিষ্ট প্ৰভাৱ আছিল যদিও বর্তমান ই এক মুক্ত গোষ্ঠী। গোষ্ঠীটোৱে মহিলা কল্যাণৰ ক্ষেত্ৰখনত সক্ৰিয় ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। ই মহিলাসকলৰ ন্যায়িক আৰু সামাজিক দশা উন্নত কৰাৰ প্ৰয়াস কৰে। সংসদত হিন্দু সংহিতা বিধেয়কখন গৃহিত কৰাত এই গোষ্ঠীটোৱে এক গুৰুত্বপূর্ণ প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ ভূমিকা লৈছিল।

- **জনজাতি (আঞ্চলিক গোট) প্ৰভাৱ গোষ্ঠীঃ**

  ভাৰতত কেইবাটাও জনজাতি স্বার্থজড়িত গোষ্ঠী সক্ৰিয় হৈ আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ইউনাইটেড মিজো ফেডাৰেল অর্গেনাইজেশ্যন, অসম ট্ৰাইবেল সংঘ, **অমস ট্ৰাইবেল লীগ**, ঝাৰখণ্ড মুক্তি মোর্ছা আদিৰ নাম ল'ব পাৰি। এই জনজাতি প্ৰভাৱ গোষ্ঠীবোৰে উত্তৰ-পূব ভাৰতত চলোৱা বিভিন্ন আন্দোলনৰ ফলশ্রুতিতেই ১৯৭১ চনলৈ ভাৰতত নতুন ৰাজ্য, ক্রমে- নাগালেণ্ড, মেঘালয় আৰু মিজোৰাম তথা অৰুণাচল প্ৰদেশৰ সৃষ্টি হৈছিল।

- **জাতি, সম্প্রদায় আৰু ধর্মীয় প্রভাৱ গোষ্ঠীঃ**

  ভাৰতীয় সমাজখন বিভিন্ন জাতি আৰু সম্প্রদায়ত বিভক্ত। প্রতিটো জাতি নাইবা সম্প্রদায়েই নিজ স্বার্থ সুৰক্ষিত ৰখাৰ বাবে প্রভাৱ গোষ্ঠী গঠন কৰে। অন্ধ্রপ্রদেশৰ কাম্মা, কর্ণাটকৰ লিংগায়ট, কেৰালাৰ খৃষ্টান আৰু মুছলমান, পশ্চিম বংগৰ গোর্খা আৰু বিহাৰৰ ভূমিহাৰ সম্প্রদায়ৰ লোকসকলে অহৰহ শিক্ষানুষ্ঠান আৰু চৰকাৰী বিভাগবোৰত তেওঁলোকৰ বাবে আসন সংৰক্ষণৰ দাবী উত্থাপন কৰি আহিছে। পশ্চিম উত্তৰ প্রদেশ আৰু হাৰিয়ানাত জাট কিষাণ নামৰ সংগঠনটোৱে এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰি আছে। চিডিউলড্ কাষ্ট ফেডাৰেশ্যনে দেশৰ অনুসূচিত জাতিৰ লোকসকলৰ স্বার্থক সুৰক্ষিত কৰাৰ বাবে কাম কৰে। মাইৰ'ন ৰেইনাৰ নামৰ যশস্বী পণ্ডিতগৰাকীয়ে আঞ্চলিক ৰাজনৈতিক দল ডি.এম.কে আৰু আকালি দলকো প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ স্বীকৃতি দিছে। একেদৰে, হিন্দু মহাসভা আৰু মুছলিম লীগ প্রধানতঃ দুটা ৰাজনৈতিক দল আছিল যদিও দল দুটাই বহুপৰিমাণে প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ ভূমিকা ৰূপায়ণ কৰিছিল।

- **ভাষিক প্রভাৱ গোষ্ঠীঃ**

  ভাৰতৰ বহুতো প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ গঠন ভাষিক বৈশিষ্ট্যভিত্তিক। ভাৰতীয় ৰাজনীতিৰ এক শক্তিশালী উপাদান হ'ল ভাষাৰ ভিত্তিত ৰাজ্য গঠন প্রক্রিয়া। ভাষিক প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে নিজ নিজ ভাষাৰ সুৰক্ষা তথা বিকাশৰ স্বার্থত নতুন ৰাজ্য গঠনত জোৰ দিয়ে। সম্পূৰণ মহাৰাষ্ট্র সমিতি, তেলেংগানা প্রজা সমিতি, নাগবিদর্ভ আন্দোলন সমিতি আৰু গোর্খা লীগক এনে গোষ্ঠীৰ তালিকাত স্থান দিব পৰা যায়।

- **গাওঁ পঞ্চায়ত প্রভাৱ গোষ্ঠী ঃ**

  এখন গাঁৱৰ সমস্যা আৰু বিষয়ত, প্রধানতঃ ৰাজনৈতিক তথা অর্থনৈতিক বিষয়বোৰত গাওঁ পঞ্চায়তবোৰে ভাৰতীয় গাওঁবোৰত গঠিত সবাতোকৈ গুৰুত্বপূর্ণ প্রভাৱ গোষ্ঠীৰূপে কাম কৰে। ১৯৪৭ চনত বর্তমান দেশত প্রচলিত গাওঁ পঞ্চায়ত ব্যৱস্থাটো বিকশাই তোলা হৈছিল। দেশে স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ পাচত গাওঁবোৰৰ পঞ্চায়তবোৰক পুনর্সংগঠিত কৰা হৈছিল। গাওঁ পঞ্চায়তবোৰে গাঁৱৰ বাসিন্দাৰ মাজত একেলগে কাম কৰাৰ অভ্যাস গঢ়ি তুলিছিল। গাঁৱৰ বাসিন্দাই গাঁৱত সংঘটিত বিভিন্ন কার্যকলাপৰ দায়িত্ব ল'বলৈ শিকিছিল, ৰাজহুৱা স্বার্থজড়িত কথাবোৰ বুজিছিল, সহযোগিতাৰে বাস কৰিছিল আৰু দান-বৰঙণিৰে পৰস্পৰক সহায় কৰিছিল। পঞ্চায়ত আদালতে গাঁৱৰ বাসিন্দাক পাৰস্পৰিক আলাপ-আলোচনাৰে ভুল বুজাবুজি আঁতৰোৱাৰ কৌশল শিকাইছিল। গাঁৱৰ বাসিন্দাৰ মাজত নগৰীকৰণৰ কুপ্রভাৱবোৰ হ্রাস কৰি সামূহিক একতাৰ মনোভাৱ বৃদ্ধি কৰাত পঞ্চায়তবোৰে গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা লৈছিল। গাঁৱৰ যুৱচামৰ মাজত দায়িত্ববোধৰ অভাৱ, স্বার্থপৰতা আৰু উগ্রতাৰ ৰূপত নগৰীকৰণৰ কুপ্রভাৱে দেখা দিছিল। তেওঁলোকৰ মনত পুনৰ সমগ্র গাওঁখনক নিজৰ পৰিয়ালৰ দৰে গণ্য কৰাৰ প্রৱণতা

জাগি উঠিছিল। গাঁৱৰ বাট-পথ, নলা-নৰ্দমা, জলভাণ্ডাৰ, বিদ্যালয় আৰু পঞ্চায়ত ভৱন আদিৰ দৰে বিভিন্ন সমূহীয়া নিৰ্মাণত শ্ৰমদান কৰাৰ ফলত এই ইতবাচক মনোভাৱে পুনৰ গা কৰি উঠিছিল। যোথ পৰিয়ালবোৰৰ সংহতি ভাগি যোৱা আৰু জাতিভিত্তিক পঞ্চায়তবোৰ দুৰ্বল হৈ পৰাৰ ফলস্বৰূপে বাঢ়ি অহা দায়িত্ববোধহীনতাৰ পৰা গ্ৰাম্য সমাজখনক আঁতৰ কৰাত পঞ্চায়তবোৰে একোটা গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা লৈছিল। ৰেডিঅ' চেট সংগ্ৰহ, বক্তৃতা প্ৰদান অনুষ্ঠান আদিৰ দৰে কাৰ্যৰ জৰিয়তে পঞ্চায়তবোৰে ল'ৰা-ছোৱালীক শিক্ষালাভৰ সুযোগ দিয়াৰ বিষয়ত সজাগতা সৃষ্টিৰ প্ৰয়াস কৰিছিল। সম্প্ৰদায়ৰ বয়োজ্যেষ্ঠ সদস্যসকলক শিক্ষিত কৰি তোলাৰ উদ্দেশ্যেৰে প্ৰাপ্তবয়স্ক শিক্ষা কেন্দ্ৰ আৰু নৈশ বিদ্যালয় স্থাপন কৰা হৈছিল। সময়ে সময়ে সাহিত্য সপ্তাহ উদ্‌যাপন কৰাৰ উপৰি দেশৰ পৰা নিৰক্ষৰতা আঁতৰ কৰাৰ দৃঢ় প্ৰচেষ্টা চলোৱা হৈছিল।

- **যৌথ পৰিয়ালঃ**

ভাৰতীয় সমাজৰ, বিশেষকৈ গ্ৰাম্য ভাৰতৰ এটা গুৰত্বপূৰ্ণ প্ৰভাৱ গোষ্ঠী হ'ল যৌথ পৰিয়াল। এনে পৰিয়ালত স্বামী, স্ত্ৰী, খুৰা-খুৰী, পেহা, পুত্ৰ-কন্যা আৰু ভতিজা আদি থাকিব পাৰে। যৌথ পৰিয়ালত সবাতোকৈ জ্যেষ্ঠ সদস্যগৰাকীৰ হাতত কৰ্তৃত্ব সম্পত্তিত এনে পৰিয়ালৰ সকলো সদস্যৰে উমৈহতীয়া স্বত্ব থাকে। পৰিয়ালৰ মুৰব্বীয়ে এটা উমৈহতীয়া ৰান্ধনীঘৰ পৰিচালনা কৰে আৰু প্ৰতিজন /জন সদস্যই এক উমৈহতীয়া স্থানত একেলগে থাকে।

- **অন্যান্য প্ৰভাৱ গোষ্ঠীঃ**

কিছুমান প্ৰভাৱ গোষ্ঠীয়ে কোনো নিৰ্দিষ্ট জাতি, ধৰ্ম, শ্ৰেণী অথবা বৃত্তিৰ প্ৰতিনিধিত্ব নকৰে। কিন্তু বিভিন্ন সামাজিক কুপ্ৰথা, যেনে- অস্পৃশ্যতা, যৌতুক প্ৰথা, বাল্য বিবাহ, কন্যা শিশু হত্যা, সতীদাহ প্ৰথা আদি নিৰ্মূল কৰাৰ বাবে এনে গোষ্ঠীৰ জন্ম হ'ব পাৰে। তেওঁলোকে চৰকাৰৰ ওপৰত হেঁচা প্ৰয়োগ কৰে। কেতিয়াবা বানপানী নাইবা খৰাঙৰ দৰে প্ৰাকৃতিক পৰিস্থিতিৰ মোকাবিলা কৰিবলৈকো কিছুমান প্ৰভাৱ গোষ্ঠ সংগঠিত হোৱা দেখা যায়।বানপীড়িত নাইবা গৰাংপীড়িত লোকৰ সাহাৰ্য্যৰ বাবে এনে গোষ্ঠীবোৰে সমদল, ধৰ্ণা, বিক্ষোভ প্ৰদৰ্শন আদিৰ আয়োজন কৰে। নিজ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ পাচত এনে গোষ্ঠীবোৰৰ অস্তিত্ব লোপ পায়। এলম'ণ্ড আৰু পাৰেলে এনে গোষ্ঠীবোৰকেই স্পষ্ট নীতিহীন অসংগঠিত স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠী (Anomic Interest Groups) বুলি অভিহিত কৰিছে।

- **গান্ধীবাদী প্ৰভাৱ গোষ্ঠীঃ**

ভাৰতীয় ৰাজনৈতিৰ ক্ষেত্ৰখনত গান্ধীবাদী আদৰ্শ কঠোৰ ভাৱে মানি চলা দল কিছুমানো আছে। তেওঁলোকে গান্ধীৰ আদৰ্শক একোটা ব্যৱহাৰিক ৰূপ দিব খোজে। তেওঁলোকে

চৰকাৰকো গান্ধীবাদী নীতি গ্ৰহণ কৰিবলৈ জোৰ কৰে। এনে এটা প্রভাৱ গোষ্ঠী 'সর্ব সেৱা সংঘ'ই ভূদান আন্দোলনত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা লৈছিল। গান্ধীজীয়ে নিজে এই প্রভাৱ গোষ্ঠীটোৰ মৌলিক নীতিবোৰ সদৰি কৰি কৈছিল যে "ক্ষমতা দখলৰ ধাৰণাটো নাইকিয়া কৰিব পাৰিলেই মানুহে ক্ষমতাক দিক্ নির্দেশনা প্রদান কৰি শুদ্ধ পথেৰে আগবঢ়াই লৈ যাব পাৰিব।" গান্ধীজীৰ প্রভাৱ থকা দেশত বর্তমানেও প্রচলিত দুটা ব্যৱস্থা হ'ল পঞ্চায়তী ৰাজ আৰু সামূহিক উন্নয়ন কার্যসূচী।

৭.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰক বর্তমান গণতান্ত্রিক প্রক্রিয়াৰ এক অপৰিহার্য আৰু সহায়কাৰী উপাদান বুলি গণ্য কৰা হয়।
- প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ নিজাকৈ একোটা ৰাজনৈতিক চৰিত্র থাকিব পাৰে যদিও গোষ্ঠীবোৰে ৰাজনৈতিক ক্ষমতা লাভৰ চেষ্টা নকৰে।
- ৰাজনৈতিক দল আৰু প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰ পৰস্পৰ নির্ভৰশীল। স্বার্থজড়িত গোষ্ঠীবোৰে ৰাজনৈতিক দলবোৰক ৰাজসুৱা কর্তৃত্বৰ কায চপাৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ মাধ্যম বুলি গণ্য কৰে। আনহাতে, ৰাজনৈতিক দলবোৰে নির্বাচনত জয়লাভ কৰিবলৈ আৰু ক্ষমতাসীন হৈ থাকিবলৈ প্রভাৱ গোষ্ঠীৰ সমর্থন বিচাৰে।
- প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে অধিক দৰদাম কৰাৰ ক্ষমতা লাভৰ বাবে অন্যৰ সহায় আদায় কৰিব লাগে। সেয়েহে উমৈহতীয়া স্বার্থৰ ভিত্তিত প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ উত্থান ঘটে।
- এক দীঘলীয়া সময়ৰ বাবে এই গোষ্ঠীবোৰ লোকচক্ষুৰ আঁৰ, আছিল। এনে গোষ্ঠীবোৰক গণতান্ত্রিক প্রক্রিয়াৰ বাবে অপকাৰী বুলি ভৱা হৈছিল। কিন্তু বর্তমান ৰাজনৈতিক প্রক্রিয়াত প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰে গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে।
- গণতান্ত্রিক ৰাজনীতিত উপদেশ আৰু আলাপ-আলোচনাৰ প্রয়োজনীয়তা থকাৰ লগতে কিছু পৰিমাণে দৰদাম কৰাৰো অৱকাশ থাকে।
- নীতি নির্ধাৰণ আৰু কার্য ৰূপায়ণৰ সময়ত চৰকাৰে এনে সংগঠিত প্রভাৱ গোষ্ঠীবোৰৰ দিহা-পৰামর্শ লোৱাটো অতি প্রয়োজনীয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ ভূদান আন্দোলনৰ সৈতে জড়িত প্রভাৱ গোষ্ঠী এটাৰ নাম লিখক।

.....

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ লিংগায়ত সকল কোন ৰাজ্যৰ বাসিন্দা?

.....

.....

৭.৯ অধিক জানিবলৈ

- Chakraborty, Sunil Ranjan. 1974. Pressure Groups in West Bengal, in Indian *Journal of Political Science*, April-June, Volume 35.
- Duggal, R. N. 2016. *Indian Government and Politic,* (Indian Political System), New Delhi : Surjeet Publications.
- Madhurima. 2016. *Reading in Sociology.* Jalandhar : New Academic Publishing Co.
- Mehta, J. C. 2010. *Fundamentals of Sociology* Jalandhar : Raj Publishers.
- Mukhopadhyay, A. K. 1977. *Political Sociology - An Introduction Analysis*, Calcutta : K. P. Bagchi and Company.
- Sharan, P. 1976. *Comparative Government and Politics,* New Delhi : Meenakshi Prakashan.
- Sharma, R. N. 2005. *Society in India : An Overview,* Delhi : Surjeet Publications.

৭.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সংস্থা

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰাজহুৱা নীতিবোৰ

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সর্ব সেৱা সংঘ

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ কর্ণাটত

৭.১১ আৰ্হিপ্ৰশ্ন

চুটি প্ৰশ্ন- (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক)

(ক) প্ৰৱাব গোষ্ঠীৰ সংজ্ঞা দিয়ক।

(খ) প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ যিকোনো চাৰিটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক।

ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন- (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক)

(ক) প্ৰভাৱ গোষ্ঠী আৰু স্বাৰ্থজড়িত গোষ্ঠীৰ মাজৰ প্ৰভেদ ব্যাখ্যা কৰক।

(খ) ভাৰতৰ দুটামান প্ৰভাৱ গোষ্ঠীৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰক।

*** ***** ***